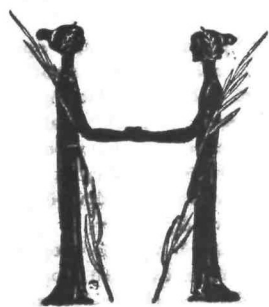

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ζωοῦς κινήσεως, ἣτις παρατηρεῖται ἐν Ἀθήναις περὶ τοὺς ἑλληνικοὺς χοροὺς τόσο τῆς ἀρχαιοτάτης ὥσθ καὶ τοῦ ἐγγύς παρελθόντος, ὁ κ. Α. Ν Βερναδάκης ἔγραψε τὴν ἀκολουθον μελέτην, ἐν ἣ ἑξιστορεῖται ἡ γέννησις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνικῶν χορῶν.

ΡΕΑ, λέγεται, εὐχαριστιθεῖσα ἐκ τῆς ὀρχήσεως διέταξεν ἐν μὲν τῇ Φρυγίᾳ τοὺς Κορυβαντας, ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ τοὺς Κορυήτας νὰ χορεύωσιν ὅτω μάλιστα κατέρθασε νὰ σώσῃ τὸν Δία ἐκ τῶν ὁδόντων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ Κρόνου, διότι οἱ Κορυβαντες χορεύοντες καὶ πηδῶντες πέριξ τοῦ λίκνου τοῦ Διὸς καὶ κτυπῶντες μὲ τὰ ξίφη των τὰς ἀσπίδας κατέπνιγον τοὺς κλαυθμηρισμοὺς τοῦ βρέφους.

Τὴν ὀρχησιν λοιπὸν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀνήγγον εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἄπὸ τῆς Ὀμηρικῆς δ' ἤδη ἐποχῆς ἐτιμᾶτο καὶ ἠκμαζεν. Ὁ Ὀδυσσεὺς θαυμάζει τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν τῶν Φαιάκων οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ναυσικᾶς καὶ οἱ μνηστήρες τῆς Πηνελόπης χορεύουσιν. Ὁ Τρῶς Μηριόνης εἶνε διάσημος διὰ τὴν χορευτικὴν του δεξιότητα, ἔνεκα τῆς ὁποίας διακρίνεται εἰς τὰς μάχας διὰ τὴν εὐκαμψίαν καὶ ἐλαστικότητά του, ἀτίνα καὶ ὀφείλει εἰς τὴν ἐξάσκεισιν ταυτίαν. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμος ἀναφέρεται λίαν εὐφίμως διὰ τὴν εἰς τὸν χορὸν δεξιότητά του. Ἡ διακόσμησις τῆς περιβολῆς τοῦ ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως φέρει τρεῖς χορευτικὰς σκινάς. Παρὰ τοῖς Δωριεῦσι μάλιστα ἐν Κρήτῃ καὶ Πελοποννήσῳ ἡ ὀρχησις ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ὠν οὐκ ἄνευ, ἀποτελοῦσα μέρος ἀναπόσπαστον τῆς ἀγωγῆς, συνδεομένη στενῶς μετὰ τῆς γυμναστικῆς ἐν Ἀττικῇ διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον οὐδὲν δὲ χαρακτηριστικώτερον τῆς ιδέας, ἣν ὁ Πλάτων πρεσβεύει περὶ αὐτῆς. Ὁ ἑνοπλος δὲ χορὸς εἰσῆχθη εἰς Ἀθήνας ἐκ Σπάρτης ἀπὸ τοῦ Σ' ἤδη αἰῶνος ἢ δ' ὀρχησις ὑπὸ τὰς διαφορὰς αὐτῆς μορφᾶς ἐμφανίζεται λίαν ἑνωρὶς εἰς τὰς τελετὰς καὶ ἑορτὰς τῆς λατρείας. Ἐν Ἑλλάδι ἡ ὀρχηστικὴ τέχνη ἀναπτυχθεῖσα τελειοποιεῖται, οἱ δὲ μεταγενέστεροι νεωτερισμοὶ ἀλλοιοῦσι τὸν χαρακτήρα τῆς, τὸ σπουδαιότατον δ' ἐν ἀρχῇ μμητικῶν στοιχείῳ ἐπικρατεῖ ὀσημεραί.

Οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν φύσιν τῆς ὀρχηστικῆς ἐξοχον θεῖαν, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἔκφρασιν τῆς ἐκστάσεως καὶ τῆς ἡδονῆς ἄλλως, ὁ χορὸς παράγεται ἀπὸ τὴν χαρὰν. Ἐάν ὄλα τὰ ζῶα εἶναι περικοισμένα ὑπὸ τῆς κινήσεως καὶ δύνανται νὰ ἐκδηλώσωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον τὰ αἰσθηματὰ των, ὁ ἄνθρωπος μόνος κέκτιται τὴν ιδέαν τῆς τάξεως καὶ τοῦ χρόνου, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθη διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ὀρχήσεως. Τὸ αἰσθημα τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀρμονίας εἶναι θεῖον ὥστε ὁ χορὸς ἐσχηματίσθη ἐπινευόντων τῶν θεῶν. Ὁ πυρρίχιος ἐπενόηθη ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἢ τῶν Διοσκούρων. Ὁ Ἄρης, ὁ Ἀπόλλων καλοῦνται πολλάκις ὀρχησταί, ἢ δ' Ἀθηνᾶ ἔνεκα τῆς προτιμῆσεως τῆς διὰ τὸν ἑνοπλον χορὸν ἀνομάσθη Παλλάς. Ὁ Πίνδαρος μᾶς δεικνύει τὰς Νύμφας ὀρχουμένας, εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἀνοίξεως, μὲ τὰς Χάριτας. Αἱ Μοῦσαι καὶ Νηριίδες σχ.ματίζουσι χορὸν ἢ Ἀρτεμις χορεύει μὲ τὰς συντρόφους τῆς, ἢ δὲ σοβαρὰ Ἡρα μετὰ τοῦ Διὸς λαμβάνει μέρος εἰς τὰς διασκεδάσεις ταύτας. Ἀφοῦ δὲ ὁ χορὸς ἐφευρέθη ὑπὸ τῶν θεῶν, ὑπεισῆλθε φυσικῶς φλόγη εἰς τὴν λατρείαν αὐτῶν καὶ εἶναι τὸ καλλίτερον μέσον δι' οὗ δύνανται τῆς νὰ τοῦς τιμῆσθαι καὶ εὐχοριστήσθαι.

Ὁ χορὸς δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐλκύσῃ μόνον τὴν εὐνοίαν τῶν θεῶν ἀλλ' ἔχει, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, καὶ μείγιστην σημασίαν ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς. Βασισόμενος ἐπὶ τῆς κινήσεως, ἀναπτύσσει τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος καὶ ἔνεκα τῶν πλεονεκτημάτων τούτων αὐτῆς ὁ Σακράτης, γέρων ἤδη, διδάσκει τὴν ὀρχηστικὴν. Εἶναι κατὰλληλος εἰς πάντας ἄνευ διακρίσεως φύλου ἢ ἡλικίας εἶναι ἄσκησις μετρία διὰ τὸν ὀργανισμὸν οὕτινος δὲν ἀφίνει οὐδὲν μέρος ἐν ἀδρανεῖα. Παρέχει τὴν ὑγίειαν χρῆσιμον τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὸ ἀναγκαῖον σθένος εἰς τοὺς μαχητάς ἐπειδὴ δὲ αἱ ὀρχηστικαὶ κινήσεις ὑποβάλλονται εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν εὐρυθμίαν, ὁ χορὸς ἀναπτύσσει ἐπίσης τὸ κάλλος. Ἐξ ἄλλου συνδεδεμένος στενῶς μετὰ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως, ἐνδιαφέρει οὐχ ἦτον τὸ πνεῦμα ἢ τὸ σῶμα καὶ διδάσκει, ὡς συντελῶν εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἡθῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ ὀρχηστικὴ σύγκεται ἐκ δύο εὐσιωδῶν στοιχείων τῶν φορῶν (κινήσεων) καὶ τῶν σχημάτων (χειρονομιῶν). Σχεδὸν ἅσασαι αἱ γυμναστικαὶ κινήσεις τοῦ σώματος ἀνάγονται εἰς τὴν ὀρχηστικὴν. Ἐν ταῖς παλαισταῖς τὰ παιδία ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ ὀπλομάχου τὸν πυρρίχιον, τὴν δὲ χειρονομίαν οἱ ἐφηβοὶ καὶ οἱ ἀθληταὶ ἐξήσκουν ἐν τοῖς γυμνασίοις. Ἡ χειρονομία εἰς τὴν γυμναστικὴν κυρίως σημασίαν τῆς λέξεως ἴτο ἢ ἔρρυθμος ἐκτέλεσις τῶν κινήσεων τῶν χειρῶν καὶ βραχιόνων, καταλλήλων διὰ τὴν πάλην

καὶ τὴν μάχην. Διὰ τῆς γυμναστικῆς ταύτης ὀρχήσεως ἕκαστον ἄτομον καθίστατο ἰκανόν νὰ κανονίσῃ τὰς ἰδίας αὐτοῦ κινήσεις καὶ νὰ τὰς συναρμολογήσῃ μὲ τὰς τῶν ἄλλων, σχηματίζον οὕτω ἄρμονικόν τι σύνολον. Τοιοῦτοτρόπως εἰς ἕκαστον χορευτὴν, λαμβανόμενον ἰδίᾳ, ἐπραγματοποιεῖτο διπλὴ πλαστικὴ καλλονὴ συναποτελουσα συνάμα ἐξέλιξιν τοῦ χοροῦ.

* Ἄλλως τε καὶ ἡ ὠραιότης τοῦ χοροῦ δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῆς ἀκριβοῦς προσαρμογῆς τῶν κινήσεων τῶν μὲν πρὸς τὰς δὲ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς ἐντελοῦς προσαρμογῆς τῶν ψυχικῶν διαθέσεων τοῦ χορευτοῦ πρὸς τὸ αἰσθημα καὶ τὴν ἰδέαν ἢ ὅποια τὸν ἀγεί καὶ ἦν θέλει νὰ ἐκδηλώσῃ. Ὁ Ἕλληνας χορὸς εἶναι οὐσιαστικῶς ἐκφραστικὸς, ἐκ τῶν φορῶν δὲ ἐξάγει τὰ πρῶτα μέσα τῆς ἐκφράσεως. Δύναται ἐκ τῆς βραδύτητος ἢ ταχύτητος τῶν κινήσεων, δι' ἄρμονίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σοβαρᾶς, νὰ ἐξεγείρῃ ἀπλῶς ἐν τῇ ψυχῇ συγκινήσεις συμφώνους μὲ τὸν γενικὸν χαρακτήρα τῶν κινήσεων τούτων. Χορὸς εὐγενῆς, σοβαρὸς, ἀπομειναιὸν ἐντέθειν τὸ ἠθικὸν κάλλος, τὴν εὐγένειαν, τὴν σοβαρότητα τῆς ψυχῆς μὴ παραττομένης ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ τούναντίον. Ἡ ποικιλία αὐτῆ τῶν κινήσεων ἀπετελεῖ τρόπους ὑπάρχοντας ἐν τῇ ὀρχηστικῇ, ἐν τῷ ρυθμῷ καὶ τῇ μελωδίᾳ. Ὑπῆρχε καὶ σοβαρὸς χορὸς, γαλήνιος καὶ θρησκευτικὸς, ὡς καὶ ζωηρὸς καὶ φαιδρὸς καὶ τέλος ὁ παθητικὸς, ταχὺς καὶ ἑλκυστικὸς. Ἐν τῷ δράματι τὰ τρία ταῦτα εἶδη ἀντεπροσωπεύοντο ὑπὸ τῆς τραγικῆς ἐπιμελείας τῶν κωμικῶν κορδακῶν καὶ τῆς σατυρικῆς σικίντιδος· εἰς δὲ τὰ κυρίως λυρικά, ἀπεκαλεῖτο γυμνοπαίδια, ὑπόρχημα καὶ πυρρίχιος.

★

Εἰς πολλὰς περιστάσεις καθ' ὅς οἱ χορευταὶ δὲν ἦσαν ἐξ ἐπαγγέλματος, ὁ χορὸς εἶχε μόνον τὴν ἐκφραστικὴν του ἀξίαν προερχομένην ἐκ τῶν ὀρχηστικῶν κινήσεων· ἀλλ' ὁ Ἕλληνας χορὸς ἦτο τέχνη ἅμα καὶ πράξις οὕτω δ' ἐπροτίθετο λεπτομερεστέραν καὶ λεπτοτέραν ἐκφρασίν καὶ ἦτο ἀπομειναικὸς ἐν τῇ εὐρύτερα σημασίᾳ τῆς λέξεως. Ἡ χειρονομία δὲν σὺγκειται μόνον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καταλλήλων κινήσεων διὰ τὴν πάλιν ἢ τὴν μάχην, ἀλλ' εἰς πᾶσαν κίνησιν τῶν χειρῶν καὶ βραχιόνων. Χειρονομεῖν σημαίνει «τὸ ταῖς χερσίν ἐν ρυθμῷ κινεῖσθαι» αἱ κινήσεις δὲ αὐταὶ εἰσονται οἱ οὐσιαστικοὶ παράγοντες τῆς τόσον σπουδαίας μιμητικῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ὀρχήσει καὶ τοῦτο σημαίνει ταῖς χερσίν ὁ ρχεῖσθαι, ταῖς χερσίν λαλεῖν κττ. Ἡ χειρονομία ἀποτελεῖ σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν σημάτων, ἅτινα καὶ ἐχαρακτηρίζον τὸν κυρίως χορὸν ἀπελευθερωθέντα τῆς γυμναστικῆς καὶ καταστάνατα ἰκανόν νὰ μιμηθῇ τὸν λόγον τῆς Μούσης ἢ δὲ γνώσῃ τῶν σχημάτων διακρίνει τὸν κυρίως χορευτὴν.

Ὁ Σωκράτης ἐγνώριζε τὰς φορὰς καὶ τὰς γυμναστικὰς ὀρχήσεις, ἀλλ' ἐπέθυμε νὰ μάθῃ καὶ τὰ σχήματα, ἃ ἤγνοε καὶ δι' ὧν ἐκφράζονται τὰ διάφορα αἰσθηματὰ τῆς ψυχῆς· οἱ ὀρχησταὶ «διὰ τῶν σχηματιζομένων ρυθμῶν μιμοῦνται καὶ ἦθη καὶ πάθη καὶ πράξεις». Ἐχουσι δὲ τόσον στενήν σχεσίαν μὲ τὰς φορὰς, ὥστε δυσκόλως καὶ διακρίνονται ἐπ' αὐτῶν. Παρ' αὐτοῖς δὲ καὶ «τὸ σχῆμα μιμητικὸν εἶσι μορφῆς καὶ ἰδέας» ἦτοι τῆς ἀπομεινείσεως ὠρισμένου προτύπου π. χ. τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Πανός, ἢ Βάκχης τινός.

Ἡ μίμησις διὰ τοὺς ἀρχαίους ἦτο ἡ οὐσία τῆς ὀρχηστικῆς· ὁ Ἕλληνας ὀρχηστὴς ἀπευθυνόμενος εἰς τοὺς θεατὰς, ὠμίλει δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ οὐτοὶ δὲν ἀνέμενον ἐξ αὐτοῦ μόνην τὴν ἐκ τῆς θέας ἡδονήν. Προσφέρει τὸ ὁμοίωμα πράξῶς τινος, παριστάνει προσωπικότητά τινα, προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας οὐ μόνον διὰ τῶν κινήσεων τῆς φυσιογνωμίας, ἀλλὰ δι' ὅλοκλήρου ταῦ σώ-

μάτος. Ὡστε ὁ χορὸς εἶναι ἀποκάλυψις τῆς ἰδέας· διὰ τῆς μουσικῆς δὲ καὶ τῆς ποιήσεως συντελεῖ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς τέχνης τῶν Μουσῶν.

★

Οἱ Ἕλληνες χορευταὶ ἐγνώριζον τὰς πέντε θεμελιώδεις βάσεις τῶν ποδῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ ὀρχήσει, ὡς καὶ τὰς ποικιλίας αὐτῶν. Ἐγνώριζον νὰ λαμβάνωσι τὰς θέσεις ταύτας, ἀλλ' ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ ὑποχρεοῦνται νὰ κρατῶσι τὸν μηρὸν καὶ τὸν πόδα πρὸς τὰ ἐξῶ. Αἱ θέσεις τῶν βραχιόνων δὲν ἦσαν συστηματοποιημέναι ὡς εἰς τοὺς σημερινούς χορούς· τούναντίον ἐδείκνυον ἀληθῆ προτίμησιν διὰ τὰς θέσεις ἐκείνας ἃς ἤκιστα μεταχειρίζονται εἰς τοὺς σημερινούς χορούς, ἦτοι σῶμα κυρτωμένον καὶ κεκλιμένον πρὸς τὰ ἐμπρός· τούναντίον οἱ ἀρχαῖοι ἐκράτουν τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην πρὸς τὰ ἐμπρός ἢ τὰ ὀπίσω· ἦτο συνηθέστατον παρ' αὐτοῖς, ὅπερ σπανιώτατον σήμερον. Εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν θέσεων τούτων εἰς νόμος ἐπεκράτει, ὁ τῆς ἀντιθέσεως ὁρος οὐσιώδης τῆς εὐσταθείας καὶ τῆς ὀρχηστικῆς χάριτος. Ὁ κανὼν ὅμως οὗτος δὲν ἐφιρμόζετο εἰς τοὺς βουκολικοὺς χορούς.

Αἱ κινήσεις τῆς ἑλληνικῆς ὀρχηστικῆς ἀποκαλύπτουσι τὸν αὐτὸν πλοῦτον καὶ τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν τὴν ἐκδηλουμένην εἰς τὸ αὐτόματον κυρίως τοῦ Ἕλληνος ὀρχηστοῦ. Εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν κινήσεων τούτων ἐπικρατεῖ εὐρυθμία τις βασιζομένη ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ὀργιαστικοὺς καὶ βακχικοὺς χορούς.

Ὅσον διὰ τὸν χρόνον καὶ τὸ βῆμα, ὁ Ἕλληνας ὀρχηστὴς μετατοπίζεται ἐπὶ τε τοῦ πέλματος τοῦ ποδός, τοῦ ἡμιάκρου καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ ποδός. Διὰ διαφορῶν μνημείων καὶ μάλιστα τῶν γραπτῶν ἀγγείων ἀπεδείχθησαν ἡδη διὰ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ἀνασυνθέσεως τοῦ χρόνου τὰ βήματα τῶν ἑλληνικῶν χορῶν, ἐκ τῆς λεπτομεροῦς δὲ ἐπιγραφῆς αὐτῶν φαίνεται ὅτι οὐδὲν σχετικὸν πρὸς τὰ σημερινὰ τοῖς ἦτο ἄγνωστον.

Ἡ ποικιλία καὶ ἡ κατάταξις τῶν ἑλληνικῶν χορῶν ἦτο ἀπειράριθμος· περὶ τὰ διακόσια ὀνόματα χορῶν διεσώθησαν μέχρι σήμερον σχετιζόμενα μὲ τὸ εἶδος, τὴν χώραν, τὸν τόπον, τοὺς θεούς, τοὺς ἥρωας καὶ τὰς εορτὰς εἰς ἃς εἶχον ἀφιερωθῆ· πολλῶν δὲ χορῶν μόνον τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν καὶ οὐδὲν πλέον. Ἄπαντες ἐν γένει οἱ σημερινοὶ χοροὶ εἶναι ἀρχαῖοι μετὰ τινῶν παραλλαγῶν εἰσχωρησασῶν διὰ τοῦ χρόνου· ἐλαττώσεις ὅμως δυστυχῶς ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν καὶ μόνον ἐπισταμένη μελέτη δύναται νὰ διαφωτίσῃ τὰ κατ' αὐτοὺς, δυστυχῶς ὅμως μέχρι σήμερον ἐβασίλευε πλήρης καὶ ἐντελής ἀδιαφορία, ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος.

★

Οἱ Δωρικοὶ, ἦτοι οἱ Κρητικοὶ καὶ Λακωνικοὶ χοροὶ ἐπεκράτουν ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ μόλις ἡδύναντο νὰ ἀνταχθῶσιν εἰς αὐτοὺς οἱ ἀτελῶς γνωστοὶ Ἴωνικοὶ καὶ Ἀσιατικοὶ.

Αἱ γυμνοπαίδια ἦσαν πολεμικοὶ χοροὶ τῆς Σπάρτης ἀλλ' ἄνευ ὀπλων—ὡς καὶ ἡ ἀλλαγὴ ἀ ν ἀ π ἄ λ η (ἀπομίμησις τοῦ παγκρατίου)—προτιθέμενοι τὴν ἐπίρρωσιν καὶ ἀνάθειξιν τοῦ σώματος· συνωδεύοντο δὲ πρὸ παιάνων πρὸς ἐξέθνησιν τῶν ἐνδόξων ἐπὲρ πατρίδος πεσόντων. Ὅσον διὰ τὰ ἐμβατήρια, ταῦτα ἦσαν πολεμικὰ μέλη.

Οἱ θρησκευτικοὶ χοροὶ, εἰρηνικοῦ χαρακτήρος, ἐχορεύοντο ὑπὸ τῆν προστασίαν τῶν οικειῶν θεῶν καὶ ἀπετέλουσαν μέρος, φυσικῶ τῷ λόγῳ, τῆς λατρείας τῶν θεῶν τούτων.

Ὁ γέρανος συστήθει ὑπὸ τοῦ Θεσέως εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τοῦ Μινωαῦρου νίκης τοῦ ἐχορεύετο ὑπὸ παιδῶν καὶ νεανίδων κρατουμένων ἐκ τῶν χειρῶν ἀπομεινόμενων διὰ στραφῶν καὶ ἀντιστραφῶν

τάς ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ περιπλανήσεις τοῦ Θησέως' ὠνομάσθη δὲ ὑπὸ τῶν Δηλίων διότι ἀνεμίμησκε τὰς πτήσεις καὶ ἀνακάμψεις ἀγέλης γερῶνων καὶ εὐόρετο πέριξ τοῦ βωμοῦ τῶν κεράτων καὶ κυρίως εἰς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης ἣς τὸ ἄγαλμα ἔφερε νωποὺς στεφάνους, ψαλλόντων τῶν παιδῶν τὸν καθιερωμένον ἕμνον. Πολλοὶ ἑλληνικοὶ χοροὶ ἔαν δὲ μετεβλήθησαν διὰ τοῦ χρόνου, πάντως ἀναμιμνήσκουσι τοῦτον.

Ὁ καλαθίσκος ἔχορετο ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν μὲ ἐλαφρὸν βραχὺν μέχρι τῶν γονάτων πτωχῶν καὶ μὲ ἀπόπτυγα χιτῶνα, μὲ ταχυτάτας στροφὰς καὶ στροβίλους καὶ μὲ καλαθίσκον ἐν εἶδει ἀκτινωτοῦ διαδήματος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς' ἔχορετο δὲ εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ὁμοιάζει μὲ τὰ σημερινὰ μιμορχήματα τὰ ἐκτελούμενα εἰς τὸ τέλος ἐκάστης πράξεως θεατρικοῦ τινος ἔργου.

Ἡ κορυθαλία, ἡ καλαβίς (ἴσως ὁ ζεῖμπέκιος σημερινὸς χορὸς) ἦσαν ὀργιαστικοὶ χοροὶ μὲ ἀμέτρους καὶ ἀσέμνους κινήσεις τῶν γόμφων συνοδευόμενων ἐνίοτε μὲ μεγάλας ἐκλύσεις ὡς εἰς τὴν καλαβίδα ἢ τοὺς λακωνικοὺς χορούς, καθ' οὓς οἱ ἄνδρες μετεμφιέζοντο εἰς γυναῖκας.

Τὸ ἔκλασμα τῶν θεσμοφορίων ὁμοιάζει ἴσως μὲ τὴν σημερινὴν κρητικὴν σούσταν (καὶ μὲ τὸν ρωσικὸν χορὸν καμάρι νουη). Οἱ κυρίως ὀργιαστικοὶ χοροὶ (καμάρι νουη) ἦσαν οἱ Διονυσιακοί, ἐκτελούμενοι ὑπὸ τῶν Βακχῶν, Μαινάδων, τῶν Σατύρων καὶ τῶν Σιληνῶν, χαρακτηριζόμενοι μᾶλλον ἐκ τῆς θέσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς κεφαλῆς παρὰ διὰ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν καὶ τῆς λευμένης κόμης ἐστεφανωμένης διὰ κισσοῦ, τῶν λυγισμῶν καὶ τῶν καμπῶν τοῦ σώματος, τῆς βιαιᾶς ρίψεως τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ ἔμπροσθ' ἢ τὰ ὀπίσω' ἦσαν δὲ καθαρῶς θρησκευτικοί. Ἐνταῦθα κατατάσσεται καὶ τὸ ἐκλάκτισμα (cancan) κατὰ τὸ ὅποιον αἱ γυναῖκες ἐξελάκτιζον ὑπὲρ τὸν ἄλλον.

Οἱ κυκλικοὶ χοροὶ, ὡς καὶ οἱ διθυραμβικοὶ (τυρβασία) συνοδευόμενοι ἴσως καὶ διὰ μελωδίας τῆς σατυρικής σικινοτύρβης' ἐννοεῖται δὲ ὅτι αἱ θριαμβευτικαὶ ψαλαὶ συνοψίζοντο πάντοτε μὲ ὀρχηστικὰς εἰκόνας ἢ ἔρρυθμα βήματα.

★

Τὰ ἄσματα τῶν θεατρικῶν χορῶν ἦσαν πάντοτε μουσικῶς συνδεδεμένα μὲ τὸν ἐπὶ τῆς ὀρχήσεως χορὸν, καθιερωθείσης μάλιστα τῆς ἔμμελειας διὰ τὴν τραγῳδίαν, τοῦ κόρδακος διὰ τὴν κωμῳδίαν καὶ τῆς σικίννης διὰ τὸ σατυρικὸν δράμα.

Εἰς τοὺς γάμους, τοὺς κώμους καὶ τὰ συμπόσια, τὰ ἀκροάματα καὶ θέματα συνέκειντο ἐκ χορῶν, παντομιμῶν, κυβιστικῶν αἰαρησμῶν τῇ βοήθειᾳ τῶν χειρῶν, ἢ καὶ ἄνευ αὐτῶν, ἐν μέσῳ ἐγχειριδίων καὶ σφαιρισμῶν. Καὶ ἐν ταῖς κτιδεῖς ἢ εἰς ἄλλας περιστάσεις ἐλάμβανον χάραν ἰδιωτικοὶ ἢ λαϊκοὶ χοροὶ, ἢ ἐπιλήνιος ὄρχησις κατὰ τὸν τρυγητὸν καὶ διάφοροι ἄλλοι ὡς ὁ μορφομὸς, ὁ πανάρχαιος ὄρμος ὅστις διατρεφεῖται μέχρι σήμερον ἐν Λέσβῳ, καλούμενος γυναικεῖος χορὸς καὶ προσομοιάζων πῶς τῇ Μεγαρικῇ τράτα, ἢ μέχρι σήμερον διασωθεῖσα χελώνη, ἢ θερμαστρίς ὡς ὁ σημερινὸς πηδηκτὸς παραλλάσσων κατὰ τόπους, οἱ ἀσελγεῖς, ὡς ὁ βακτηριασμός, ὁ ἀπὸκίνος, ἢ ἀπόσεισις (ἴσως ὁ σημερινὸς ἀππαλαρτός), ἢ ἰγδίη (ἴσως ὁ πῶς τὸ τριβουὺν τὸ πιπέρι) κτλ. Σημειωτέον, ὅτι ἡ Μεγαρικὴ τράτα εἶναι συρτός, ὁ δὲ ὄρμος εἶναι ὁ ἀπανταχοῦ χορευόμενος—καὶ ὑπ' ἀνδρῶν προσέτι—καὶ ὀνομαζόμενος Πηδηκτός.

Ἐκτὸς τῶν Κρητῶν ὀρχησοδιδασκάλων Πυρρίχου καὶ Τελεοῦ διεκρίνετο ὁ Στεφανίων, ὁ παντομίμης

Βαθύλλος καὶ ὁ Πυλάδιος ἢ Πάρις' ὑπῆρχον ἐπίσημοι χοροδιδάσκαλοι διὰ τὴν συστηματικὴν ἀγωγήν, τὰ δὲ παιδία ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τῶν παιδοτριβῶν τὰς φορὰς καὶ τὴν στοιχειώδη ὄρχησιν, τὸν πυρρίχον, τὴν χειρονομίαν, ἀσκήσεις γυμναστικὰς καὶ ὄρχηστικὰς.

★

Ἐπὶ Νέρωνος ὑπῆρχε διάσημὸς τις ὄρχηστὴς, ὁ ὁποῖος παρεκάλεσε τὸν Κυνικὸν Δημήτριον, ὁ ὁποῖος ἀπέδιδε μᾶλλον εἰς τὴν διακόσμησιν, τὴν μουσικὴν καὶ τὸ περιβάλλον ἐν γένει τὴν ἐπιτυχίαν ἢ εἰς τὴν τέχνην αὐτοῦ, νὰ τὸν ἰδῆ ὀρχούμενον μάλιστα ἄνευ μουσικῆς καὶ ἀκολούθως νὰ τὸν κρίνῃ' τοῦ κυνικοῦ παραδεχθέντος ὁ ὄρχηστὴς παρέστησε τὴν μοιχείαν τοῦ Ἄραως μὲθ ὄλων τῶν ἐπισοδίων καὶ λεπτομερειῶν, τότε δὲ ὁ Δημήτριος θαυμάσας τὸν ὄρχηστὴν «ἀνέκραγε γὰρ καὶ μεγάλη τῇ φωνῇ ἀνεφθέγγατο: Ἄκοῦα, ἄνθρωπε, ἂ ποιεῖς, οὐχ ὄρα μόνον, ἀλλὰ μοι δοκεῖς ταῖς χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν». Εἰς τὴν παράστασιν ταύτην εὐρίσκειτο καὶ ἐκ Πόντου βάρβαρος τις ἐτοιμαζόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ὁ δὲ Νέρων ἐπιθυμῶν νὰ τὸν ὑποχρέωσῃ τὸν ἠρώτησε τί θέλει, ὑποσχόμενος ὅτι ἴθι τῷ δῶσθ' ὅτι ζητήσῃ οὗτος δ' ἀμέσως τῷ εἶπεν δεῖ θὰ τὸν κατευφάνῃ ἂν δῶσθ' αὐτῷ τὸν ὄρχηστὴν. Καὶ εἰς τὴν θὰ σοὶ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν τόπον σου; ἠρώτησεν οὗτος. Ἐχω γείτονας μὴ ὀμιλοῦντας τὴν γλῶσσάν μου, καὶ θέλω νὰ τὸν μεταχειρισθῶ ὡς διερμηνέα πρὸς αὐτούς. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῶν διασήμων ὄρχηστῶν, διὸ καὶ δικαίως ὁ σοφὸς Μυτιληναῖος Λεσβῶναξ ἀπεκάλε αὐτοὺς χειροσόφους.

Ὁρχηστὴς τις παρέστησέ ποτε τὸν μαινόμενον Αἰἄντα μετὰ τὴν ἡττάν του, παρσούρη δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ πάθους, ὥστε ἐμάλινετο πράγματι χωρὶς νὰ φαίνεται, καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε κατεξέσχισε τὴν ἐσθῆτά του κρατούντος τὸ μέτρον διὰ τοῦ σιδηροῦ ὑποδήματός του, ἤρπασε τὸν αὐλὸν τοῦ αὐλητοῦ, ὃν καὶ κατέφερε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ παρ' αὐτῷ ἐπαυρωμένου Ὀδυσσεῦς, ὅστις χάρις εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ πλοῦ του δὲν ἔπαθεν σπουδαῖον τι' μετὰ πολλὰς δὲ ἀταξίας κατάρθρωσε μόλις νὰ συνέλθῃ μετὰ πολλῆν ἄραν.

★

Πρὸ τινων ἐτῶν ἦλθεν ἐνταῦθα ἡ Δούγκαν ἀξιοῦσα ὅτι γωαρίζει τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνικοὺς χορούς, ὧν οὐδεμίαν ἐντελῶς ιδεᾶν εἶχεν' μετ' αὐτὴν δὲ καὶ ἡ Θέσις ἢ ὁποία ἐχόρευσε καὶ τὸν καλαθίσκον μὲ μακρὸν χιτῶνα' αὕτη περισσώτερον μορφωμένη εἶχεν ὄλην τὴν διάθεσιν νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χορῶν, ἀλλ' ἔστερεῖτο καὶ μέσων καὶ χρόνου.

Ἐναπόκειται λοιπὸν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ κατοίκους τῆς αὐτῆς χώρας, οἱ ὅποιοι παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ τῆς πατρογονικῆς ταύτης κληρονομίας συγκεχυμένας ιδεᾶς μας, βλέπομεν καὶ χορευόμενον συχνὰ τοὺς διασωθέντας χορούς' εἰς ἡμᾶς ἐναπόκειται ἡ μελέτη καὶ ἐξακριβώσις τῆς χαριστάτης καὶ ὑγιεινῆς ταύτης ἀσκήσεως καὶ διασκέδασεως, ἣν ἡ ἐκφυλὸς καὶ γηραιὰ Εὐρώπη ἐξαντλήσασα ἅπαντας τοὺς χορούς θὰ σπεύσῃ ν' ἀρπάσῃ προθύμως καὶ εὐγνωμόνως, καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο ὑποδεικνύομεν εἰς τὸ Ὄδειον καὶ μάλιστα εἰς τὸν Σύλλογον «Τέχνη», ὅστις κύριον σκοπὸν προέθετο τὴν μελέτην καὶ διάδοσιν τῶν ἐθνικῶν χορῶν μετ' ἀρκετῆς ὄντως ἐπιτυχίας καὶ συγχαίροντες αὐτόν, τὸν προτρέπομεν ἐκθύμως εἰς τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ἐθνικὸν ἀγῶνα.

A. N. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

